

АНАЛИЗА БИЛАНСА

Додатак „Народном Благостању“

ГОДИНА II

БЕОГРАД, 31. МАЈ 1930.

БРОЈ 22

Садржај:

Земаљска банка за Босну и Херцеговину — Сарајево
Шумско-индустриско предузеће Добрљин—Дрвар а. д. (Шипад)
„Сплит“ анонимно друштво за цемент портланд — Сплит

ЗЕМАЉСКА БАНКА ЗА БОСНУ И ХЕРЦЕГОВИНУ — САРАЈЕВО

Код Земаљске банке за Босну и Херцеговину у Сарајеву настала је последњих месеца једна значајна промена. Дугогодишњи генерални равнатељ Никола Берковић, најмаркантнија личност босанске привреде, препустио је то место свом старом сараднику Ернесту Фолкеру. Ну и са места управљајућег потпредседника, Никола Берковић ће још увек вршити одлучан утицај на развитак овог највећег босанско-херцеговачког новчаног завода.

Земаљска банка показује прошле године повољан развитак. Жетва је у Босни била добра а будући да ти крајеви не извозе веће количине житарица, пад цена Босну толико не тангира, а цена стоке била је повољна. Те повољне приредне прилике Босне одразују се и на биланси Земаљске банке. Улошци на књижице порасли су за 20 милиона динара, а на текућим рачунима за 24 милиона. Водећи рачуна о пропорцијама билансе Земаљске банке, пораст је много већи него код претежног броја наших водећих новчаних завода.

Извештај, пошто је констатирао једно минимално смањење чистог добитка, наводи, да се „окрет на боље очекује тек онда, кад ће законска стабилизација наше валуте створити сигурну подлогу за издавање заложних листова, односно за подељивање дугорочних зајмова, за које постоји врло јака потреба, а којој Државна хипотекарна банка тек делимично удовољава“. И на једном другом месту извештаја Земаљске банке наводи се јака тражња за хипотекарним зајмовима и тражи се стабилизација динара како би се тој тражњи могло и удовољити.

То значи да Земаљска банка намерава, чим то прилике дозволе, да се интензивно посвети хипотекарном послу и издавању хипотекарних обвезница. Она је то радила и прерата. Положај је Земаљске банке у том погледу повољан, што она има одличне везе са водећим новчаним заводима иностранства па преко тих веза може и да пласира своје обвезнице. Јер за прво време тешко да би се тих обвезница могло пласирати у земљи у већим количинама. Осим ако би се законом прописало како то неки траже, да новчани заводи један део својих уложака пласирају у пупиларне папире. Земаљска банка припада истом концерну иностранних банака као и Опште југословенско банкарско друштво, у првом реду групи Сосиете Женерал де Белж у Брислу.

Поред Земаљске банке и неке друге наше водеће банке имају свој хипотекарни одио и чекају стабилизацију динара да у том делу развију већу делатност. А сад се и Српска банка организира за хипотекарне послове.

Биланси Земаљске банке за 4 последње године пружају следећу слику:

Актива :	1929. г.	1928. г.	1927. г.	1926. г.
Готовина	33.982	31.503	31.974	30.897
Менице	54.834	50.541	40.401	47.903
Ефекти	7.641	6.377	5.292	4.734
Хипотеке	1. 1.631	1.728	1.409	1.598
Дужници	206.221	176.149	156.628	117.833
Роба	6.345	10.533	10.567	3.414
Непокретност	1.048	1.040	1.132	1.231
Пасива :				
Главница	20.000	20.000	20.000	20.000
Резерва	14.807	14.187	13.487	12.775
Заложнице	1.476	3.347	3.883	4.315
Улошци на књижице	133.531	113.792	92.656	72.702
Тек. рачуни	133.665	109.211	109.819	90.323
Добитак	4.060	4.100	4.500	4.560
Укупна биланса	312.122	278.291	248.185	208.395

Готовина је порасла за 2.5 милиона динара што је у сразмеру са општим порастом билансе.

Менице су порасле за 4 милиона динара, ефекти за 1.3 милиона. Највише су порасли дужници и то за 30 милиона динара. Некретнине исказане су тек нешто преко милион динара. Ако узмемо прометну вредност палате у Сарајеву, затим властите зграде за многе филијале, велике магацине и етиваже шљива, добијамо износ који је најмање за 20 пута већи од у биланси исказаног износа. Ту и леже велике резерве Земаљске банке.

Биланса Земаљске банке по својој структури сличи билансама других наших завода. Међутим у самом извештају наилазимо на детаљан приказ какав не наилазимо код других завода. Код ефеката имамо тачну спецификацију колико је државних, колико банковних, индустријских и осталих дионица. Код дужника опет налазимо какво им је покриће и то поименце хипотеком, ефектима, меничним јемством. Поред тога у извештају означена су и потраживања код новчаних завода. И то са 70 милиона динара, што са једне стране показује велики ликвидитет а са друге, да Земаљска банка служи као матица многим мањим заводима Босне.

ШУМСКО-ИНДУСТРИСКО ПРЕДУЗЕЋЕ ДОБРЉИН—ДРВАР А. Д. (ШИПАД)

Шипад — или Шумско индустриско предузеће Добрљин—Дрвар а. д. са централним седиштем у Сарајеву највеће је шумско предузеће у нашој држави, предузеће које располаже властитим железницама од 670 км. Од тога је 350 км. у служби јавног саобраћаја а 320 км. је шумских железница, искључиво за транспорт сопствене робе. Железничке пруге Шипада деле се на три крака : 1) Приједор—Книн, са огранком Сухача—Сански Мост ; 2) Српница—Млиниште и 3) Млиниште—Јајце. Ова последња пруга је

својина Министарства војске и морнарице, које ју је уступило Шипаду на експлоатацију. Како овај крак пруге пролази кроз најсиромашнији део Босне, то је, према извештају предузећа, увек дефицитаран.

Јавни саобраћај врше железнице Шипада од Приједора до Книна и од Јајца до Српнице — разуме се по прописима и тарифама државних железница. У Дрвару подржава друштво и своју радионицу за поправку локомотива и вагона, а у служби железнице било је запослено у 1929. години кроз целу годину просечно 700 радника.

Али тиме Шипад још није задовољан. Са 1. децембром 1929. године ступио је на снагу нови споразум са Генералном дирекцијом државних железница у ствари прикључења станица предузећа у Приједору и Книну тамошњим државним железницама, што је од највеће важности по питање узајамног кредитирања возарине. То исто питање је покренуто и у погледу прикључења пруге у Јајцу.

Шумске железнице имају задаћу, да дотурају сировине у Дрвар и Добрљин, где има предузеће две стругаре са по 17 и 8 гатера и једну самосталну фабрику целулозе. Прерађена роба транспортира се — опет у претежној величини властитом железницом — до Шибеника, где подржава Шипад, као и на Сушаку — огромне магацине за прекоморски извоз.

Број Шипадових намештеника износи око 120 а радника између 5 до 8 хиљада.

Историја постанка и развоја Шипада познаје три периода : од окупације Босне са стране Аустро-угарске монархије па до Ослобођења ; од 1919. године до 1928. и трећи период, за нас најважнији, од 6. јануара 1929. године па на овамо.

У почетку окупације Босне и Херцеговине основан је и Шипад — и то од стране баварског концесионара Ото Штајнбајса. Шипад је у оно време имао још и једног полу-брата, наиме шумско предузеће Густаф Мехтерсхајмер и Ото Штајнбајс. Оба друштва имала су форму акционарског друштва, али је Шипад, Штајнбајсово предузеће, са смрћу сопственика прешло у руке Аустро-Угарске, а његов полу-брат остао је у приватним рукама — Мехтерсхајмера ; данас је ово друго предузеће познато под фирмом „Варда“, индустрија дрвета д. д.

На основу Сен-жерменског уговора о миру је Штајнбајсово предузеће, тада већ у рукама Земаљске управе за Босну и Херцеговину, прешло у својину наше државе. Предузеће Густаф Мехтерсхајмер и Ото Штајнбајс пало је после Ослобођења под секвестар, а државне шуме, које је друштво имало на основу уговора са пређашњом босанском управом, продане су на лицитацији. Већи део је купила банка Гајрет, Сарајево, која је истовремено купила и акције Мехтерсхајмера, док је Шипад преузео бивши Штајнбајсов удео. Тиме је био скинут секвестар са другог предузећа, које се је том приликом преосновало у Варду ; то је имало за последицу да су се прекинуле све везе међу оба предузећа. Као једина породична веза остало је учешће Шипада у Варди са 37 и по од сто акционарске главнице. Од тог доба свако је предузеће формално ишло својим путем.

Али само формално. Варда је била много слабија од Шипада, и Шипад ју је стално морао финансирати — што је у многоме ометало рад предузећа. Томе треба додати, да се под ером нашег псеудо-парламентаризма није овом државно-привредном предузећу посвећивала она пажња, која јој је била потребна. 1929. година може се назвати као година ренесансе, васкрсења Шипада.

Исцрпна санација је везана уз напоран и дуготрајан рад. Успеси се тек много доцније показују, али су они, које је могао набројати председник управног одбора Шипада пре четрнаест дана на главној скупштини за рад у прошлој го-

дини толико очигледна, да си Мин. шума само може честитати на избору претседника, који је на тај положај био постављен маја прошле године.

Да цитирамо један значајан пасус из извештаја о раду у 1929. години :

„Са задовољством можемо истаћи, да смо у 1929. години на стругарима прерадили највећу количину обловине, да су трошкови производње били најмањи, продајна цена највећа а постигнута добит по кубичном метру прерађене грађе задовољавајућа, што се све види из прегледа, који Вам, господо акционари, стоји на расположењу“.

Да то нису само празне речи, имали смо и ми прилике уверити се и жалимо, што немамо могућности, да их саопшtimo нашим читаоцима.

Не сме се заборавити, да је рад предузећа у 1929. години почео под врло тешким атмосферским приликама : услед тешке зиме са великим снежним мећавама, рад је морао бити обустављен у шуми на сечи и извозу за читава три месеца ; стругаре су за ово време радиле са сниженим капацитетом а железнице су обустављале саобраћај. Исто тако је и свршетак године, новембар и децембар био неподесан за експедицију израђене, продате и у Шибеник за транспорт спремљене робе, јер се због киша није могла сушити а несушена се не сме товарити на бродове — нарочито не за даља места (Америку и Енглеску).

Ипак се је у шумској манипулацији успело посећи колосалан квантум, наиме 393.287 м³ и то :

јеловог техничког дрвета	307.677 м ³
буковог техничког дрвета	17.933 м ³
јеловог целулозног дрвета	67.677 м ³

и 161.029 просторних метара дрва за гориво.

Стругарама је експедовано свега 436.717 м³ разног дрвета и 200.891 просторни метар дрва за гориво а крајем 1929. године остало је у шумама залиха од 195.963 м³ разног дрвета и 78.667 просторних метара дрва за целулозу и гориво.

Стругаре, радећи кроз девет месеца са три смене, прерадиле су 332.061 м³ дрвета, од тога стругара у Дрвару 195.965 м³ а она у Добрљину 136.096 м³.

Стоваришта у Шибенику и Сушаку примила су са стругара 146.652 м³ разне грађе (Шибеник 127.146 м³) а са оба стоваришта отпремљено је 131.003 м³, рок је крајем 1929. године остало 33.870 м³ као залиха.

Свега је у прошлој години отпремљено у иностранство 134.143 м³ разне грађе, а у земљи је продато 21.420 м³, тако да је укупно испоручено 155.563 м³ разне грађе.

За исплате радника, службеника и чиновника на целој подручју издато је у 1929. години Дин. 63.655.104.77.

Поред старања, да продукција буде што обилнија, а продаја што кориснија, Шипад је покљонио нарочиту пажњу свом финансијском стању као и одужењу, што се види из следећег :

У току прошле пословне године исплаћено је државним касама : 1) за порезе, прирезе, камате и порез на пословни промет како заостатак из 1928. године, тако и на рачун 1929. године

Дин. 6,536.577.34

2. шумске таксе и принос за пошумљавање

Дин. 9,129.972.56

3. дужну дивиденду из 1924./25. г.

Дин. 3,000.000.—

4. дивиденду за 1928. годину

Дин. 5,000.000.—

5. отплату амортизационог дуга

Дин. 5,798.685.42

6. отплату привремене позајмице

Дин. 5,000.000.—

Свега Дин. 34,465.235.32

Сем тога су плаћене обласне таксе :

финансијској управи у Бихаћу

Дин. 749.851.—

финансијској управи у Травнику

Дин. 90.000.—

Свега Дин. 839.851.—

Приликом оснивања Привилеговане аграрне банке, предузеће је уписало 7000 акција за Дин. 3,500.000.— и уплатило је у 1929. години Дин. 1,750.000.—

У 1929. години водио је Шипад са Министарством шума и рудника преговоре у погледу ревизије уговора о уговорном подручју. Споразум је постигнут, финансијски ефекат у корист државе износи 190,017.712.85 динара до краја уговорног рока. Овим споразумом Шипад је пристао на повишење омера техничког према целулозном и горивом дрвету, као и на повишење цене, а снижење интензитета.

Шумска такса за узето дрво исплаћена је за раније године, а на рачун таксе за 1929. годину уплаћени су прописани аванси,

У току године решено је и питање односа према предузећу „Варда“ индустрије дрвета д. д., те се повукао раније уложени новац у „Варди“ од Дин. 9,774.728.98, а са акцијским капиталом остало се и надаље у „Варди“. Истим споразумом са „Вардом“ Шипад је постао искључиви власник друштва „Дурмитор“. Ови подаци чине излишним сваки коментар. Они су најбољи доказ успешно изведене санације. То потврђује и упоређење биланса са оним из 1927. године.

Рачун изравњања :

Актива :	1927. г.	1929. г.
Инвестиције	2.567	1.982
Железнице	6.104	4.944
Хартије од вредности	6.565	7.304
Готовина	1.675	1.781
Дужници	34.827	39.711
Залихе	32.159	23.842
Материјал и жив. намирнице	10.938	12.060
Инвентар	3.866	962
Пасива :		
Главница	20.000	20.000
Обвезнице	724	724
Резервни фонд	1.000	2.622
Специјалан резервни фонд	6.204	7.613
Потпорни фонд	900	1.326
Пензиони фонд	1.429	2.350
Фонд за осигурање од пожара и поплава	2.000	3.310
Дивиденда	360	120
Повериоци	60.920	42.221
Добитак	5.164	12.291
Збир пасиве	98.704	92.579

Рачун губитка и добитка :

Расходи :	1927. г.	1929. г.
Камати	180	—
Општи трошкови	4.141	4.672
Осигурање	635	962
Порези	1.802	5.895
Амортизација	949	768
„Дурмитор“ а. д. Сарајево	—	1.716
Добитак	5.164	12.291
Приходи :		
Пренос из раније године	297	296
Камате и провизија	—	337
Роба	12.576	25.672
Збир прихода	12.850	26.306

Главница од 20 милиона динара изгледа, да је и сувише малена. Вентилирано је већ и питање њеног повишења, али је искуство показало, да је потпуно задовољавајућа. Шипад је у стању, да се сам финансира — и то је огромно преимућство за једно индустријско предузеће — и ако би се показала пролазна потреба већих кредита, несумњиво је, да ће лако наћи средства да дође до јефтине кредита. Биланс

је састављен врло опрезно, можда и сувише; свакако се из њега наслућују велике резерве. Тако на пример билансиране су железнице (570 км) са 4.94 милиона динара, што је учињено више сећања ради. Према 1927. години залихе су опале за 9 милиона, а дужници су већи за 4.8 милиона динара. У 1929. години резервни фондови већи су за 7 милиона динара. Повериоци су мањи за читавих 19 милиона динара.

Чиста исказана добит већа је за 120% од оне из 1927. год., те износи 12.29 милиона динара, који се износ има поделити, према предлогу управног одбора као што следи :

	Динара
1) по чл. 24. статута, за стални резервни фонд	1,229.135.43
2) акционарима на име дивиденде 20%, која се сума предаје државној каси у корист буџета државних прихода	4,000.000.—
Из преостале суме :	
а) специјалном резервном фонду	1,000.000.—
б) фонду за осигурање од пожара и поплава	2,000.000.—
в) пензионим фонду чиновника и службеника	400.000.—
г) потпорном фонду чиновника, службеника и радника	200.000.—
д) Врбаској банској управи, на чијој се територији предузеће налази, за подизање школа и просветних потреба	1,500.000.—
ђ) за издржавање трију питомаца на страни ради усавршавања	180.000.—
е) за исплату чиновника под уговором чији су уговори престали важити	600.000.—
ж) на добротворне сврхе	300.000.—
	<hr/>
	Свега 11,409.135.43

Колико се води рачуна о социјалној страни, причају следећа факта.

Управа је међ радницима увела штедњу на књижице, укамањује радницима улоге на штедњу са 8 од сто нето : још није прошла година дана, а висина тих улога на штедњу надмашује износ од 2 милиона динара. Даље је у 1929. години основана код стругаре у Добрљину болница; друге амбуланте су у пројекту као и изградња шегртског (200 шегрта) и радничког дома.

Управу Шипада сачињавају следећа господа :

Управни одбор :

Претседник : Ранитовић Светозар, начелник Министарства шума и рудника у пенз., Београд, потпретседници : Маринковић Света, пуковник у пенз., Београд, инж. Васнер Јосип, шумарски надсаветник у пенз., Сарајево, чланови : Ракетић Светислав, пуковник у пенз., Београд, Павловић Милан, инжењер, Београд, Бадовинац Др. Илија, адвокат, Сарајево, Др. Јосип Стипанчић, адв., Сарајево, Панта Грујић, генерал у пенз., Београд, Спасоје Пилетић, мин. у пенз., Београд, Перо Редетић, трг. Приједор, Бећир Ага Хаџић, Кључ.

Надзорни одбор :

Претседник : Долић Никола, велики жупан у пенз., Сарајево, чланови : Убавић Павле, прота, Герзово (Мркоњићград), Теодоровић Милош, инспектор Министарства шума и рудника, Београд, Малић Др. Јово, лекар, Босанска Градишка, Ахметашевић Незир-ага, велетржац и индустријалац, Сарајево, Жарко Влахо, Мостар, Гојко Ракић, Бос. Петровац.

„СПЛИТ“ АНОНИМНО ДРУШТВО ЗА ЦЕМЕНТ
ПОРТЛАНД — СПЛИТ

Наш извоз цемента износио је у три последње године:

Година	Тона	Динара
1927.	317.427	116.580
1928.	374.451	132.591
1929.	459.725	164.114

Како видимо извоз рапидно скаче. И по квантитету и по вредности.

За извоз цемента долазе у обзир у првом реду далматинске творнице. Од осталих само Беочинска фабрика, која Дунавом има повољне везе и са Мађарском и са земљама на доњем току Дунава. Ну за извоз већих количина долазе у обзир далматинске фабрике. Та оне су изграђене у првом реду ради извоза.

Далматински цемент продире данас већ у све континенте. Он доминира на тржишту земаља око Средоземног мора. Али он се извози у знатним количинама и у земљама преко Суецког канала. Са једне стране све до Јапана а са друге до најјужније тачке Африке. Шта више, и преко те тачке, јер и у западну Африку, почевши од Капштата па до Марока извозе се знатне количине далматинског цемента.

Последњих година он прелази и Атлантски океан. На-лазимо га у обема Америкама. Шта више и преко Панамског канала све тамо до јужних лука Чиле. А на северним обалама Пацифика продире све до лука Сједињених држава.

Прошле године далматинске фабрике цемента имале су пуне руке посла. Извоз је године 1929. био знатно већи, него године 1928. и достигао је рекордну висину, на којој није никада био. Да тај извоз није био и још већи има се приписати искључиво чињеници, да фабрике нису биле у стању да удовоље свим наручбама. И на мање партије требало је чекати по неколико месеци, а неке од већих нису се могле ни примити. С обзиром на тако повољну коњунктуру и цене су биле повољне.

Добра продаја а повољне цене као и одличне перспективе за будућност деловали су да су се подузели кораци ради проширења продукције. Све далматинске творнице врше знатне нове инвестиције, помоћу којих ће се њихова продукција знатно повећати. Поред тога озбиљно се ради да се подигну још неке творнице. Повећање продукције већ постојећих фабрика као и подизање нових, могло би имати за последицу да би за неколико година извоз цемента могао достићи и један милион тона. Ове године с обзиром на интензивну продукцију и довршење једног дела радова на проширењу, извоз ће цемента јачачно премашити пола милиона тона.

Творница цемента „Сплит“ поред фабрикации и извоза цемента приступила је и његовој прерадби и извозу цементних фабрика. Најпре се покушало са „Салонитом“ једном врстом азбестног шкриљевца који се употребљава за покривање кровова. Данас је „Салонит“ већ продоро и он се извози у знатним количинама у готово све оне државе у које се извози и цемент. У најновије време из Салонита праве се и цеви свих могућих димензија у првом реду за канализацију и слично. Можда ће временом и извоз тих артикала заузети велике димензије. Тиме би наравно у нашој цементној индустрији било запослено много више наших радника. А и наша трговачка морнарица која је у знатној мери окупирана извозом цемента и његових продуката добила би могућност већег рада.

Биланса „Сплита“ за четири последње године овако изгледа :

Активна :	1929. г.	1928. г.	1927. г.	1926. г.
Благајна	111	715	577	419
Дужници	37.132	58.906	44.954	29.917

Сировине, полуфабри-

кати и фабриката	14.694	12.285	12.615	6.929
Материјал	12.844	9.680	6.249	6.479
Вреће	6.870	5.895	3.863	3.359
Зграде и стројеви	78.171	76.615	44.954	29.297
Ефекти	25.020	24.174	24.248	40.946
Разно	10.598	10.545	6.336	7.859

Пасива :

Дионичка главница	40.000	40.000	40.000	40.000
Резерва	62.498	62.497	46.846	46.846
Резерва валоризације	5.215	5.215	—	—
Веровници	69.805	82.821	84.778	50.420
Акцепти	—	2.400	5.100	4.860
Чисти добитак	7.147	6.157	6.227	360
Укупна биланса	184.944	199.279	183.107	165.639

Зграде и стројеви билансирани су са 1.5 милиона динара више у 1929. г. него у 1928. Ну ако узмемо да је амортизација износила 3.7 онда су нове инвестиције проведене кроз билансу износиле 5 милиона динара. А познато је да прима подuzeћа све инвестиције не проводе преко биланса стварајући тиме тајне резерве.

Дужници су опали за преко 20 милиона динара. Од 58.9 на 37.1 милиона динара. То би наслућивало слабије пословање. Међутим овде то није случај. Продукција је била знатно већа, а продаја одлична. Управо ради тога што је потражња за робом била јача него сама продукција, могло је подuzeће да од купаца у већој мери тражи исплату већ код изручења докумената, дотично није требало давати дуже кредите. Да је продукција била интензивна види се по порасту ставака сировине, полуфабриката, фабриката и материјала.

Обзиром на смањење дужника за преко 20 милиона редуцирани су у знатној мери и веровници. Од 82.2 на 69.8 милиона. Тим је ситуација подuzeћа постала још повољнијом, јер се тиме може уштедити на каматама.

Властита средства износе 107 милиона динара. Инвестиције 78 милиона. Ако узмемо сировине, материјал и фабриката све то скупа износи 105 милиона динара, дакле нешто мање него властита средства. Са кредитима покривени су само дужници, ефекти и разно. Процес продукције скупа са свим инвестицијама врши се властитим средствима, а то значи много за просперитет подuzeћа. Терети камата нису тако знатни као код оних подuzeћа која су чак и део инвестиција извршили из кредита.

Рачун губитка и добитка пружа следећу слику :

Приходи :	1929. г.	1928. г.	1927. г.	1926. г.
Укупни приход	21.969	23.656	19.325	15.303
Расходи :				
Општи трошкови	3.848	5.280	3.601	3.445
Порези	3.592	4.851	2.278	4.533
Камате	3.701	3.983	2.434	971
Амортизација	3.717	3.491	1.623	973
Чисти добитак	7.147	6.157	6.227	360
Удржавање подuzeћа	—	—	3.431	5.073

Укупни добитак је мањи за 1.7 милиона динара. Напротив чисти је добитак већи за равно један милион динара. На пораст чистог добитка деловало је у првом реду смањење општих трошкова, затим смањење пореза за преко једног милиона динара. Камате су мање за 300.000 динара. Једино је амортизација нешто јача.

Дивиденда изнаша 35 динара за 200 динара номинале, а курс је акције око 600 динара. Међутим до закључка долази ретко, јер су акције у чврстим рукама.

С обзиром на изгледе наше индустрије цемента перспективе за развитац „Сплита“ анонимног друштва за цемент Портланд и даље су одличне. Оно је већ сада једно велико индустријско подuzeће, а временом развиће се у једно још већих димензија.